

Pekar A., OSBM, "The Historical Essay of the Romanian Province of Saints Peter and Paul", in: Sketch of the History of Basilian Order - of Saint Josaphat: Analecta OSBM-Series II, Section I, 48, Rome 1993, pp 461-472.

DOCUMENTATIE ISTORICA A PROVINCIEI ROMANE A SFINTILOR APOSTOLI PETRU SI PAVEL

Inceputul vietii monahale in România a fost manastirea Bixadului cu hramul Sf. Apostoli Petru si Pavel. A fost întemeiata de episcopul Iosif Decamelic OSBM (1689-1706) din Mukaci, pentru întarirea unirii românilor din Transilvania care in acea vreme apartineau eparhiei de Mukaci. Adevarata viata comuna au început-o calugarii sfântului Vasile cel Mare de la Mukaci 1757. De atunci manastirea Bixadului a devenit focarul spiritual pentru partea de Nord a eparhiei de Mukaci, cu renumitul loc de pelerinaj pentru ucrainenii din Rusia subcarpatica care traiau în România.

In decursul veacurilor a avut o soarta diferita pîna cînd in 1925 s-a atasat reformei provinciei subcarpatice. Atunci a devenit casa mama pentru calugarii bazilieni din România, pîna cînd a devenit Provincie separata in 1937 si a fost sub oblăduirea conducerii superioare a Bazilienilor Sfîntului Iozafat.

1. Formarea Provinciei

Episcopii români greco-catolici inca la sinodul de la Blaj din 1872 si-au propus sa reînnoiasca viata monahala in eparhiile lor. Aceasta au reusit sa o faca abia dupa primul Razboi Mondial cînd eparhiile lor se gaseau în granitele regatului Român. Doi frati Alexandru, Pop si Iuliu Pop, care in 1923 faceau noviciatul in Krechiv (Galitia), depunînd voturile la sfîrsitul anului 1924 (au început noviciatul la manastirea Prislop) s-au transferat in vara anului 1925 la Bixad. In 1925 superiorii manastirii de la Mukaci l-au numit la Bixad pe zelosul calugar român Atanasie Maxim OSBM, ca sa introduca reforma subcarpatica. I-au fost de ajutor parintii Alexandru si Iuliu Pop. De la Prislop a venit si Vasile Alic frate bucatar.

De la început au dezvoltat o misiune puternic misionara, obtinînd multe chemari calugaresti. Afara de aceasta, au reînviat în Bixad marile pelerinaje ce incepeau la sarbatoarea Sf. Apostoli Petru si Pavel si se terminau cu sarbatoarea Sf. Maria Mica.

Munca istovitoare a parintilor basilieni a atras atentia episcopilor, cu atît mai mult cu cît începea sa se dezvolte viata monahala, chiar si clerul mirean alaturîndu-se. Curînd au trebuit sa se gindeasca la noi centre. Pentru moment, bazilieni români au ramas uniti la nou fondata provincie subcarpatica a sf. Nicolaie, dar Pr. Maxim a fost numit "Superior Regional" al bazilienilor români cu drepturi de viceprovincial.

In urma faptului ca în România de Nord a luat fiinta episcopia Maramuresului, pe teritoriul careia se gasea si manastirea Bixadului, episcopul Alexandru Rusu le-a predat parintilor bazilieni vechea manastire si parohie a Moiseiului (cu hramul Adormirii Maicii Domnului). Acolo, în 1933 erau 2 parinti si 3 frati. Primul Egumen al manastirii Moisei a fost numit parintele Leon Man în 25 martie 1934. Deci in Moisei

pe lînga conducerea parohiei (care se gasea în comuna), parintii au început sa tina misiuni si pelerinaje. In partile manastirii Moiseiului si astazi traiesc multi ucrainieni greco-catolici, care cu dragoste veneau la manastire la pelerinaj.

In baza Concordatului din 7 iulie 1929 dintre Sf. Scaun si regatul României, cetatenii români nu puteau fi sub jurisdicția altora de peste granite. Astfel si calugarii. De aceea relatiile manastirilor românești cu Protoegumenul de la Mukaci s-au redus si superiorul lor provincial, parintele Atanasie Maxim, a aranjat cele mai multe relatii direct cu Arhimandria din Roma.

La îndemnul episcopilor români, parintii bazilieni s-au straduit sa aiba o provincie de sine statatoare, dar pentru a se forma o provincie româna nu erau ieromonahi suficienti, si nici trei manastiri. Pentru ca sa ajunga sa-si realizeze dorinta lor de a avea o manastire de sine statatoare, în 1936 episcopul Iuliu Hossu le-a predat spre administrare unul din cele mai însemnate locuri de pelerinaj: Nicula, cu biserica, cladiri si pamînt, nu departe de resedinta din orasul Cluj.

Preluarea sarbatoareasca a celei de a treia manastiri din Nicula a avut loc la pelerinajul anului 1936. La acest eveniment a luat parte insasi episcopul Iuliu Hossu, care a accentuat ca el preda aceasta manastire pentru totdeauna conducerii parintilor bazilieni cu aceleasi conditii ca daca nu ar fi calugari români, atunci manastirea revine din nou eparhiei. La 20 septembrie 1936 a fost numit primul Egumen, in persoana parintelui Leon Iuliu Manu OSBM.

Obtinînd a treia manastire, au primit recomandarea Nuntiaturii din Bucuresti ca sa formeze Provincia Româna a sfîntului Vasile în baza Decretului Congregatiei pentru Bisericile Orientale din 8 iunie 1937. Deci dorintele românilor s-au realizat. Avînd provincia lor, pe care au administrat-o în baza reformei de la Dobromyl, pe lînga Pr. Atanasie Maxim, în conducerea provinciei au fost numiti Pr. Leon Manu, Pr. Augustin Pop si Pr. Lucian Pop, iar secretar al provinciei a devenit Pr. Gheorghe Marina.

Bazilienii români înca la 1750, si-au întemeiat la Blaj un centru religios cultural, de unde cu timpul s-a dezvoltat viata greco-catolicilor români. Dar pe la sfrsitul sec. al XIX-lea, din cauza lipsei de vocatii, manastirea si scolile lor le-a preluat mitropolitul român, care la 1853 si-a mutat acolo resedinta de la Fagaras, si a cladit acolo marele centru bisericesc.

In acele vremuri pe lînga Seminarul din Blaj, mitropolitul Blajului, a retinut totdeanuna un parinte bazilian ca un fel de simbol al traditiei renumitei manastiri, care totodata îndeplinea functia de duhovnic. In anul 1932 a murit, la Blaj, ultimul parinte bazilian nereformat. Mitropolitul Blajului s-a adresat parintilor bazilieni de la Bixad ca macar un calugar sa le trimita la Seminar pentru functia de spiritual. Pentru aceasta, parintii de la Bixad cereau mitropolitului sa li se dea o casa, ori în Blaj ori în împrejurimi, unde sa-si poata aseza noviciatul. Dupa multe tergiversari, în sfîrsit în 1937, mitropolitul Alexandru Nicolescu (1936-1944) le-a predat orfelinatul din Obreja cu cladirea, care voia sa fie o continuare a manastirii din Blaj. Facute toate formele canonice, fondarea canonica a manastirii Obreja (a IV-a manastire în România) a fost aprobata de catre Arhimandrit în 18 octombrie 1937. Aici a fost transferat de la Bixad provinciatal provinciei române. Acestei manastiri de la Obreja i-a fost anexata vechea manastire cu biserica Sfîntul Ioan Evanghelistul din Prislop, care apartinea diecezei Lugojuului.

2. Educarea viitoarelor cadre

Parintii bazilieni, de la începutul anului 1925, au dorit sa-si aiba noviciatul propriu, desi pentru aceasta nu aveau un loc potrivit si nici candidati. Aceste dorinte ale lor le-a sustinut superiorul provincial Atanasie Kalis, care în scrisoarea lui din 8 martie 1925 catre Pr. Egumen Atanasie Maxim scrie: "Foarte m-as bucura daca deja în anul acesta a-ti reusi sa aveti noviciatul. Daca aveti candidati, începeti cu ei candidatura si dupa oarecare timp veti avea si aprobarea Romei".

Cînd Pr. Atanasie Maxim a raspuns parintelui Protoegumen ca are deja doi candidati clerici si cinci candidati pentru frati, Pr. Kalis raspunde în 3 octombrie 1925: "Doi clerici pentru noviciat e prea putin. Mai bine sa primiti mai putini frati si macar patru candidati pentru clerici. Va aprob deschiderea noviciatului dar va rog sa-mi raportati ziua cînd a-ti început noviciatul, pentru ca începînd de la data aceea sa se poata socoti timpul candidaturii, învesmîntarii si depunerii voturilor".

Avînd apoi numai cinci candidati pentru frati, la 21 octombrie 1925, Pr. Maxim a deschis noviciatul fara candidati clerici pe lînga manastirea Bixadului, desi nu avea permisiunea si aprobarea. Ca magistru a numit pe Pr. Augustin Pop. De atunci românii au avut noviciatul lor la Bixad, mai ales pentru frati, iar pe candidatii clerici îi trimeteau în Galitia sau Rusia subcarpatica.

Cînd în sfîrsit între Sf. Scaun Apostolic si România a fost încheiat Concordatul din 1929, aproape toti românii si-au facut noviciatul la Bixad. Noua conducere superioara din Roma, vazînd starea manastirilor din România au ajuns la concluzia ca Sf. Scaun nu a permis formal deschiderea noviciatului în România. De aceea Pr. Protoarhimandrit D. Kaciuk a cerut Congregatiei Orientale permisiunea canonica de a deschide noviciatul în Bixad, precum si sanarea în radacina a tuturor voturilor calugarilor facute înainte acestui timp.

Primind permisiunea de la Sf. Scaun Apostolic, Pr. Protoarhimandrit, în timpul vizitei sale canonice la Bixad din 11 octombrie 1932, a deschis formal noviciatul pentru români si a sanat toate voturile calugarilor care pîna în acel timp si-au facut noviciatul.

Românii si-au trimis candidatii pentru studii scolastice în Galitia, unde faceau studiile filozofice si teologice. Cu timpul, unii dintre clerici si-au terminat studiile la Roma. În anul 1930 numarul ieromonahilor a crescut simtitor, caci au intrat pentru reforma doi bazilieni înaintati în vîrsta, doi ieromonahi ortodocsi si opt preoti de mir. Astfel la începutul lui 1940, Provincia Româna a Sf. Iosif numara deja 18 ieromonahi si 37 frati ajutatori.

Cînd în 1932 calugarii bazilieni si-au deschis tipografia, nu a mai ramas loc mult pentru noviciat, de aceea au cautat alt loc potrivit unde sa poata fi transferat noviciatul. Aceasta s-a realizat în 1938 cînd au primit manastirea Obreja (au primit si biserica, administrarea parohiei si casa de noviciat), au transferat noviciatul de la Bixad. Sarbatorirea deschiderii noviciatului a fost la 23 martie 1938, iar magistru a ramas mai departe Pr. Augustin Pop.

3. Activitatea pastorală

Deși ramura părinților bazilieni din România era tânără și nu număra mulți ieromonahi, cu toate acestea ei au dezvoltat o activitate apostolică bogată. Înainte de toate ei au trebuit să se ocupe cu pastorala, căci fiecare mănăstire baziliana din România era atasată parohiei locale, iar pe lângă biserică mănăstirilor din Bixad, Moisei și Nicula aveau loc pelerinaje mari cu zeci de mii de pelerini, care trebuiau să fie deserviti.

Părinții bazilieni din România au început devotivitatea cultului Prsf. Inimi a lui Isus în mănăstire și în biserici, și diferite rugăciuni către Preacurata Fecioara Maria, ca Paraclise, Acatiste, rugăciunea Sf. Rozariu și împărtășania cât mai deasă. Deci nu e de mirare că în urma acestora se adunau tot mai mulți credincioși la aceste mănăstiri, încât în fiecare duminică mai ales vara, îi vizitau grupuri și grupuri împreună cu preoții lor.

Părinții basilieni din România au fost solicitați de multe ori la misiuni sfinte și la reculegeri. În împrejurimile Bixadului și Moiseiului locuiau de asemenea mulți ucrainieni. Și aici limba ucrainiană, pe care unii dintre părinți au învățat-o în timpul studiilor în Galitia ori în Rusia subcarpatică, le-a fost de folos. De multe ori parohiile ucrainiene din Maramures, care după 1918 s-au aflat pe teritoriul României, i-au invitat să tina misiuni, ori ca să vină la mănăstirea lor spre a-i deservi. Cu timpul Administrația civilă română a început să-i românezeze cu forța pe ucrainieni și le-a interzis activitatea apostolică printre ucrainieni.

Părinții basilieni români, obținând în 1932 pentru mănăstirea Bixadului tipografia, au dezvoltat de asemenea apostolatul prin cuvântul tipărit. Înainte de toate au tipărit pentru popor diferite cărți religioase, cărți de rugăciuni (liturghie, diferite pravile, catehisme) și diferite devotivități. Apoi au reeditat revista de omiletică pastorală "Cuvântul adevărului" pentru cei din pastorație, pe care a redactat-o de la început Pr. Augustin Pop, apoi Pr. Leon Manu începând din 1932-1940. Începând din 1933, părinții de la Bixad au scos în fiecare an Calendarul de la Bixad, iar din 1934 au tipărit "Jurnalul misionarului euharistic", a cărui redactor a fost tot Pr. Augustin Pop.

Precum s-a menționat mai sus, în anul 1937, părinții bazilieni români au obținut casa de noviciat de la Obreja, cu condiția ca mai departe să conducă orfelinatul "Providentei divine", care era al mitropoliei. Ei au înființat orfelinatul în 1938 cu 6 orfani, dar din cauza războiului, numărul orfanilor a crescut la 65; din cauza numărului prea mare de orfani au fost nevoiți să caute un loc mai potrivit, astfel că în 1945 orfelinatul s-a mutat la Turda, unde s-a înființat o nouă comunitate baziliana.

4. Gravele umari ale razboiului

În urma Edictului de la Viena, Ungaria a ocupat în 1940 partea de Nord a Transilvaniei. Astfel trei manastiri principale ale provinciei române: Bixad, Moisei si Nicula, cu 12 ieromonahi si 12 frati ajutatori, s-au trezit pe teritoriul Ungariei, care un an mai înainte a ocupat si Rusia subcarpatica, toate manastirile cazînd sub Ungaria. Astfel, în 1940, pe teritoriul Ungariei se gaseau toate manastirile din Rusia subcarpatica, România, Ungaria, care de la început apartineau toate Provinciei Sf. Nicolae.

Avînd în vedere hegemonia maghiara, Sf. Scaun a înfiintat în 25 octombrie 1940 Provincia Baziliana a Sf. Iozafat din Ungaria, iar conducerea a încredintat-o ramurei maghiare a parintilor bazilieni, desi era cea mai mica provincie. Ca Protoegumen al provinciei, Sf. Scaun l-a numit pe Pr. Leontie Dolhi, cu domiciliul în Mariapocs. Pentru fiecare grupa de nationalitati, Sf. Scaun Apostolic a numit un superior al grupului cu drepturi de lociitor de Protoegumen, care intrau în consulta provinciala ca si consultori. Superior al grupului român a devenit fostul Protoegumen Atanasie Maxim. Unii dintre parintii bazilieni din Ungaria, care mai înainte au fost prin manastirile din Rusia subcarpatica, au fost de acord cu aceasta politica a noii conduceri. Si în manastirile românești, autoritatile maghiare au încercat sa îngradeasca cît mai mult posibil activitatea parintilor, astfel ca editura a fost redusa la un "Calendar".

Dupa moartea Pr. Protoegumen din Mariapocs (1942), Pr. Maxim, datorita vârstei înaintate, a renuntat la demnitatea de superior al Provinciei Române. La 15 februarie 1943, Sf. Scaun Apostolic a numit în locul sau pe Pr. Gheorghe Marina. Ca nou Protoegumen al parintilor bazilieni din Ungaria a fost numit Pr. Bartolomeu Dudas.

Cînd basilienii din Ungaria s-au straduit sa maghiarizeze nu numai manastirile din Rusia subcarpatica ci si noviciatul lor din Mukaci, românii pe neasteptate si-au redeschis propriul lor noviciat de la Bixad (adus de la Obreja), si aceasta iarasi fara aprobarea Sf. Scaun. Prin aceasta s-au aparat contra maghiarizarii.

Reducînd Provincia Româna a sf. Iosif la doua manastiri în Transilvania de Nord, adica Obreja si Prislop, Congregatia pentru Bisericile Orientale, prin acelas Decret din 25 octombrie 1940, l-a numit ca lociitor al Protoegumenului pe Pr. Augustin Pop. În 1941, ca sa ajute pe acest grup neînsemnat, Congregatia Orientală le-a cumparat o casa în Constanta pe malul mării, care avea sa foloseasca ca "centru al ecumenismului". Asemenea mitropolitul Alexandru Nicolescu din nou le-a daruit parintilor bazilieni un teren în mijlocul Blajului.

Cum s-a spus mai sus, în 1945 parintii bazilieni români au deschis orfelinatul din Turda unde a fost dus orfelinatul de la Obreja. Precum în Rusia subcarpatica asa si în România, de data aceasta stapînirea maghiara nu a durat timp îndelungat. În toamna anului 1944, a ocupat Transilvania Armata Rosie, si cu aceasta Bixadul, Moisei si Nicula s-au reîntors la România, de data aceasta însa la România comunista.

La început, conducerea comunista româna nu a tulburat nici Biserica Greco-Catolica nici pe calugari. Atunci conducerea superioara din Roma s-a adresat Sf. Scaun Apostolic pentru reunirea celor doua grupuri ale parintilor bazilieni într-o provincie. La 6 mai 1946, Congregatia a aprobat cererea si a numit pentru acel timp ca superior

provincial pe Pr. Gheorghe Marina, care avea sa conduca lucrarile pentru alegerea candidatilor pentru noua provincie. Nuntiatura Apostolica din Bucuresti în 30 decembrie 1946 a anuntat Congregatia Orientală despre alegerea si aprobarea în acest sens a conducerii dupa cum urmeaza: Protoegumen Pr. Atanasie Maxim; consultori 1. Pr. Leon Manu, 2. Pr. Augustin Pop, 3. Pr. Gheorghe Marina care a devenit totodata si secretarul provinciei.

Intre timp parintii bazilieni români au primit spre administrare parohia "Calvaria" din Cluj, unde intentionau sa-si plaseze scolasticii. În 1946 au refacut si marit manastirea Moisei, unde intentionau sa transfere noviciatul. Intre timp însa noviciatul a fost la Bixad cu 30 de calugari, iar internatul cu 35 de copii l-au transferat la Obreja.

Tocmai atunci când parintii bazilieni preocupati de cele 7 institutii monastice au pornit cu mult zel la munca printre credinciosi, conducerea comunista le-a redus din ce în ce mai mult activitatea, si în cele din urma le-a confiscat manastirile, iar pe calugari i-a arestat si risipit.

Ca prima jertfa a prigoanei comuniste a devenit casa materna Sf. Petru si Pavel din Bixad, unde calugarii au fost arestati în 15 septembrie 1948, iar manastirile cu toate bunurile au fost confiscate. În 1 decembrie 1948 a venit persecutia si lichidara Bisericii Greco-Catolice: arestarea episcopilor, preotilor si calugarilor, precum si desfiintarea tuturor comunitatilor manastiresti.

La 5 februarie 1949, Nuntiul Apostolic din Bucuresti a anuntat Congregatia Orientală: "Toate manastirile cu tot inventarul au fost ocupate de ortodocsi. În martie 1948 au fost arestati 3 ieromonahi si un frate, fratele Pavel care si acum este la închisoare. Dupa asa-zisa trecere la ortodoxie, în Cluj au fost arestati 2 parinti si 5 frati ajutatori. Ei de asemenea sînt în închisori. Alti calugari bazilieni sînt înca în libertate, dar militia îi urmareste în toata Transilvania. Neluînd în seama amenintarile grele, chiar pedeapsa mortii, nu este între ei nici un caz de apostazie".

Astfel în 1948 toti calugarii români bazilieni au ajuns în catacombe.

Traducere din limba ucraina de
Pr. Leon Bob OSBM
Roma, iunie 1992
dupa manuscrisul ucrainean